

معیارهای همسرگزینی در اسلام

استاد راهنما مریم مهری

صغری جلیلیان

رخساره محمدپورفلاحیان

الهه باشعیان

حوزه علمیه کوثر خرمشهر

استان خوزستان

چکیده

ازدواج تعهدی بین یک زن و مرد برای تشکیل یک زندگی جدید می باشد، اما این تعهد نیاز به رعایت معیارهایی دارد که شرط لازم برای دوام آن زندگی باشد، در این مقاله که به روش کتابخانه ای است، نتایج نشان داد که انتخاب همسر یکی از مسئله های مهمی است که تصمیم در مورد آن بیشتر از سایر مسائل زندگی نیاز به تفکر و دقت دارد که اگر این موارد رعایت نگردد و شتاب و عجله در آن منجر به نتایج ناخوشایندی می گردد. هدف از این پژوهش بیان معیارهای درست دین اسلام است، که در قالب آیات و روایات معصومین (علیهم السلام) بیان گردیده است. که جوان مجرد با شناخت این معیارها و رعایت آنها بتواند همسر و همراه مناسبی را برای ادامه مسیر زندگی اش، انتخاب کند. یافته های پژوهش نشان داد که معیارهای مختلفی برای ازدواج وجود دارد اما دین اسلام بهترین و صحیح ترین معیارها را که در نهایت باعث سعادت همسران و خانواده می گردد را بیان کرده است که شامل: دینداری، حسن خلق، کفویت، خردمندی و اصالت خانوادگی است.

کلیدواژه: ازدواج، انتخاب همسر، معیار های همسرگزینی، اسلام

مقدمه

انسان موجودی اجتماعی است و بالطبع از تنهایی گریزان است، این میل تا سن نوجوانی و پیش از بلوغ، از طریق خانواده و دوستان برطرف می شود اما پس از رسیدن به بلوغ جسمی و جنسی تمایل پیدا می کند تا مابقی مسیر زندگی را با فردی از جنس مخالف طی کند.

انتخاب همسر یکی از مسائلی است که زندگی فردی و خانوادگی اشخاص را تحت تأثیر خود قرار داده و مثبت و منفی بودن آن شرایط زندگی افراد را دچار تحولات جدی می کند.

پیش نیاز یک ازدواج موفق، انتخاب همسر شایسته است، اما در این میان باید ملاک های شایستگی را به درستی و از منابع معتبر شناخت؛ این در حالی است که با وجود آیات و روایات متعدد از ائمه اطهار (علیهم السلام) در این زمینه، برخی جوانان و خانواده ها دچار ناآگاهی هستند و با پیروی کورکورانه از جاذبه های رنگی اما پوچ فرهنگ بیگانه دست به انتخاب های غلطی می زنند که متأسفانه پس از مدتی منجر به افزایش اختلافات بین زوجین و از طرفی باعث افزایش آمار طلاق گردیده است.

آقای سید ابوالقاسم مهری نژاد در کتاب مبانی ازدواج و تشکیل خانواده با مطرح نمودن اهمیت ازدواج و تشکیل خانواده، از نظر روانشناسی ازدواج، مباحث را به دو دسته قبل و بعد از ازدواج تقسیم کرده است و به نحوه انتخاب همسر و عوامل موثر در رضامندی و تعارض زناشویی پرداخته است.

آقای روح الله عباسی در کتاب همسرگزینی به نحوه انتخاب همسر و شناخت معیارهای ازدواج پرداخته و عوامل روان شناختی موثر در انتخاب همسر را به صورت مختصر بیان نموده است.

محمدرضا سالاری در مقاله ای به نام همسرگزینی و اندیشه دینی بیان کرده است: دیدگاه هرفرد نسبت به انتخاب همسر تأثیر زیادی در همسرگزینی دارد اما در این میان اعتقاد یا عدم اعتقاد به دین نقش بسیار مهمی دارد.

پژوهش حاضر در صدد پاسخ به این پرسش است که معیارهای همسرگزینی در اسلام چیست؟ و برای پاسخ به پرسش یاد شده به این موارد رسیده است: دینداری، حسن خلق، کفویت، همسانی و اصالت خانوادگی رسیده است.

مفهوم شناسی

مفهوم لغوی و اصطلاحی ازدواج

ازدواج، مصدر باب افتعال، و حروف اصلی آن، «ز - و - ج» است. از نظر لغت «زوج» به معنای جفت، (در مقابل فرد) عبارت از دو چیز همراه و قرین است؛ چه مماثل باشند، مانند دو چشم و دو گوش، و چه متضاد، مانند شب و روز. در مواردی، واژه زوج در معنای فرد، به شرط داشتن قرینه، به کار رفته است. بر این اساس، به هریک از زن و شوهر، زوج و به هر دوی آن‌ها زوجین اطلاق می‌کنند؛ چنان که در قرآن آمده است: «وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجِينَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى». (نجم ۴۵) به کار بردن دو واژه زوج و زوجه (مذکر و مؤنث)، برای زن صحیح است؛ ولی قرآن، در مورد زن، همه‌جا «زوج و ازواج»، به جای «زوجه و زوجات» به کار برده است. (اسدی، ۱۳۸۸، ص ۱)

این واژه در لغت به معنی آمیزش جنسی و عقد است که برخی از پیشوایان لغت، وضع آن را در معنی اول و برخی دیگر در معنی دوم و بالتبع در دیگری به استعاره دانسته اند. این واژه در اصطلاح شرعی نیز عقدی است که به نحوه خاص، مشتمل بر ایجاب و قبول بین زن و مرد منعقد می‌گردد. در قرآن کریم بیش از پنجاه آیه به مسأله نکاح و لواحق آن اختصاص یافته است. ازدواج در قرآن کریم با عبارات مختلفی از جمله، ازدواج، نکاح و... بیان شده است، در اسلام و قرآن، ازدواج از مبانی زندگی سالم و معنوی معرفی شده تا آنجا که حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) نکاح را سنت خود معرفی کرده و فرموده است «هرکس از سنت من روی گرداند، از من نیست». ازدواج حادثه‌ای مهم و بارزش، بلکه تولدی دوباره برای انسان است ازدواج یعنی تشکیل زندگی مشترک و یکی شدن برای رسیدن به آرامش و حفظ نسل و تربیت انسان‌های برتر از خود، از آنجا که غریزه جنسی غریزه‌ای است سرکش و نیرومند و ریشه دار که در نهاد هر بشری قرار داده شده است و روشن است که وجود این غریزه تنها برای لذت بردن و تمتع نیست بلکه اثر وجودی این غریزه روی نظام حکیمانه الهی و برای تولید نسل و بقاء نوع بشر است. اصولاً خویشترنداری در برابر آن نیاز به تقوی و پرهیزکاری فراوان و ایمان قوی و نیرومند دارد بنابراین تنها راهی که بتواند جوابگوی تمام خواسته‌های جنسی باشد ازدواج مشروع و قانونی و گرفتن همسر است. (بیستونی، ۱۳۸۴، ص ۱۲)

در قرآن، بیش از ۸۰ بار ماده «زوج» و مشتقات آن و حدود ۲۳ بار، کلمه «نکاح» و مشتقاتش به کار رفته است. از کلمه «استمتاع» نیز درباره ازدواج، در قرآن بهره گرفته شده است و واژه‌هایی از قبیل طلاق،ظهار، ایلاء، عده، مرثه، بعل، نساء، ذکر و انثی، احسان، صداق، مهریه، اجر، مَس، تحریم و احلال نیز در دامنه گسترده بحث ازدواج قرار می‌گیرند. (ویکی خمینی، ۱۴۰۱)

مهارت در انتخاب همسر

یکی از واقعیت های غیر قابل انکار در جامعه ما آمار بالای طلاق است که در برخی از مناطق کشور به هر ازای هر چهار ازدواج یک طلاق به ثبت رسیده است. در این میان آمار بالای طلاق عاطفی هم نگران کننده است. بدون تردید یکی از دلایل اصلی طلاق، انتخاب های اشتباه است؛ انتخاب هایی که نظام عاقلانه و تعریف شده ای بر آن حاکم نیست. (عباسی ولدی، ۱۳۹۶، ج ۱، ص ۲۱)

انتخاب همسر، هم برای مرد و هم برای زن، از دوره های حساس زندگی به شمار می رود. کامیابی زندگی آینده در تمامی ابعادش، به انتخاب درست، هنگام ازدواج بستگی دارد. بسیاری از ناکامی های زندگی زناشویی، از انتخاب نادرست سرچشمه می گیرد. اگر انتخاب، درست و مناسب صورت گیرد، آینده خانواده، روشن و امیدبخش خواهد بود وگرنه، سرنوشتی تیره و یا دست کم مبهم در انتظار خانواده خواهد بود. منطق این امر، آن است که موفقیت خانواده به ویژگی های همسران بستگی دارد و خاستگاه بخشی از این ویژگی ها، پیش از ازدواج است. (پسندیده، ۱۳۹۱، ص ۷۴)

انتخاب درست، در دوام و ثبات ازدواج نقش بسار مهمی دارد، در ادامه به دومی مسئله مهم در رابطه با ازدواج که شامل دقت در انتخاب و دیگری معیارهای انتخاب است، به بررسی می پردازیم.

الف. دقت در انتخاب همسر

دقت در انتخاب همسر، از امور مسلم و انکارنکردنی در آموزه های دینی است. شاید برخی این امر را دست و پا گیر به شمار آورند و اهمیت چندانی به آن ندهند. برای زدودن این تفکر اشتباه، باید دلیل تأکید بر دقت در انتخاب را روشن ساخت. در متون دینی و سفارش های امامان (علیهم السلام) به چند نکته در ضرورت انتخاب اشاره شده است:

یک. محدودیت آوری ازدواج

انسان تا پیش از ازدواج، آزاد است؛ اما به محض ازدواج، محدود می شود. این محدودیت، ناپسند نیست؛ اما انسان باید آگاه باشد که چه نوع محدودیتی را برای خود رقم می زند. شریک زندگی، در نوع محدودیت انسان، نقش مهمی ایفا می کند. پیامبر خدا (ص) در حدیثی به نقش مرد در زندگی اشاره کرده و در باره محدودیتی که ازدواج برای زن می آورد، فرموده است:

إِنَّمَا النِّكَاحُ رِقٌّ فَإِذَا أَنْكَحَ أَحَدُكُمْ وَلِيدَةً فَقَدْ أَرْقَّهَا فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ لِمَنْ يَرْقُ كَرِيمَتَهُ.

ازدواج، بندگی است؛ بنا بر این هر کس از شما دختر خود را شوهر بدهد، او را به بندگی داده است. پس هر یک از شما باید بنگرد که دختر خود را به بندگی چه کسی می دهد.

امام صادق (علیه السلام) از طرفی دیگر، به نقش زن در محدودیت مرد اشاره کرده و بر دقت در انتخاب همسر تأکید نموده است.

همسر، کسی است که در مال و دین و اسرار و امانت انسان شریک می‌شود. لذا فرد باید بیندیشد که خود را در چه موقعیتی قرار می‌دهد و پای‌بند می‌سازد.

زن شایسته، هم در رضایت زناشویی و هم در حیات معنوی انسان تأثیر دارد. چه بسا ناکامی‌ها و نارضایتی‌هایی که پیامد انتخاب نادرست است و چه بسا انحرافات معنوی‌ای که در اثر یک انتخاب بد به وجود می‌آید. از همین رو، امام صادق (علیه السلام) در باره نقش زن خوب و زن بد، تشبیه طلا و خاک را به کار بردند. همانند این بیان، در روایات دیگری نیز به چشم می‌خورد. پیامبر خدا (ص) همسر شایسته را بهترین سرمایه دنیا و مایه سعادت مرد برشمرده و پس از تقوای الهی، هیچ بهره‌ای را برای مرد، بهتر از زن شایسته ندانسته است. در مقابل، از زن ناشایست به بدترین چیز و دشمن‌ترین کس برای مرد باایمان یاد کرده است که موجب پیری زودرس او می‌شود. همه این امور نشان می‌دهند که از منظر سرنوشت همسران، دقت در انتخاب، یک ضرورت برای موفقیت خانواده و رضایت زناشویی است. (پسندیده، همان، ص ۷۵)

دو. تربیت نسل

به وجود آوردن و تربیت نسل توحیدی، رویکرد مهم دیگری در انتخاب همسر است. از آن جا که تربیت نسل توحیدی، از اهداف اصلی ازدواج است، انتخاب همسر، اهمیت بیشتری می‌یابد. متون دینی نیز با چنین رویکردی به مسئله نگاه کرده و بر دقت در انتخاب تأکید نموده‌اند. پیامبر خدا (ص) می‌فرماید:

تَزَوَّجُوا فِي الْحَبْزِ الصَّالِحِ، فَإِنَّ الْعِرْقَ دَسَّاسٌ.

با خانواده خوب و شایسته وصلت کنید؛ زیرا نسبت خونی، تأثیرگذار است.

در روایات دیگری نیز ایشان با تأکید بر تأثیر زن در سرنوشت فرزند، دقت در انتخاب را مورد توجه قرار داده‌اند. برخی روایات، همین بُعد را از منظر حق فرزند، مورد توجه قرار داده‌اند. بر پایه این روایات، انتخاب درست، حق فرزند است. فرزندان، حقوق گوناگونی بر پدرشان دارند که یکی از آنها، انتخاب مادر خوب برای آنان است. در رویکرد فرزند، تأثیر انتخاب درست همسر در تربیت فرزند، یک نکته است و این که انتخاب درست، حق فرزند باشد، نکته عمیق‌تری است. بر پایه این روایت، حق فرزند است که مادری خوب و شایسته داشته باشد؛ از این رو بر پدر لازم است که در انتخاب همسر، به حق فرزند خود توجه داشته باشد و اگر کوتاهی کند، در برابر فرزندانش مسئول خواهد بود. چنین دیدگاهی، ناشی از نگاه والای دین به این موضوع است. (پسندیده، همان، ص ۷۷)

الف) ویژگی ها و امتیازات زنان

- توان تولید نسل و فرزندآوری داشته باشد. (الْوَلَدُ)
- هل محبت، دل بستگی، مهربانی و عشق به همسر و فرزندان باشد. (الْوَدُودُ) (کلینی، همان، ج ۵، ص ۳۲۶)
- عقیف و پاکدامن باشد. (العَفِيفَةُ)
- بین خانواده و قوم و قبیله اش عزت و احترام داشته باشد. (الْعَزِيزَةُ فِي أَهْلِهَا)
- در برابر شوهر خود متواضع و فروتن باشد. (الذَّائِلَةُ مَعَ بَعْلِهَا)
- خود را تنها برای شوهر بیاراید. (الْمُتَبَرِّجَةُ مَعَ زَوْجِهَا)
- خود را از غیر شوهر بپوشاند و حفظ کند. (الْحِصَانُ عَلَى غَيْرِهِ)
- به حرف شوهر گوش دهد و مطیع او باشد. (الَّتِي تَسْمَعُ قَوْلَهُ وَ تُطِيعُ وَ مَرَّةً)
- در خلوت با شوهر، هر آنچه مرد می خواهد در اختیار او می گذارد و از او تمکین می کند. (وَ إِذَا خَلَا بِهَا بَدَّلَتْ لَهُ مَا يُرِيدُ مِنْهَا)
- از شوخی ها و رفتارهای مردانه به دور باشد. (لَمْ تَبْدَلْ كَتَبْدُلِ الرَّجُلِ) (طبرسی، همان، ص ۲۰۰)

ب) ویژگی ها و امتیازات مردان

- امانت دار ، صادق و درستکار باشد. «عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ بَشَّارٍ الْوَاسِطِيِّ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ أَسْأَلُهُ عَنِ النِّكَاحِ فَكَتَبَ إِلَيَّ مِنْ خُطْبٍ إِلَيْكُمْ فَرَضِيْتُمْ دِينَهُ وَ أَمَانَتَهُ فَرَوْجُوهُ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَ فَسَادٌ كَبِيرٌ» (ابن بابویه ، همان، ج ۳، ص ۳۹۳)
- پاک، به دور از گناه و پاک دامن باشد. «عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ رَجَالِكُمْ قُلْنَا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِنَّ مِنْ خَيْرِ رَجَالِكُمُ التَّقِيُّ النَّقِيُّ السَّمُحُ الْكَفِينُ الطَّرْفَيْنِ» (حرعاملی، همان، ج ۱۵، ص ۱۹۸)
- نیاز خانواده اش را برآورده کند و آنان را به دیگران نیازمند نسازد. «الْبَرُّ بِوَالِدَيْهِ وَ لَا يُلْجِئُ عِيَالَهُ إِلَى غَيْرِهِ» (موسوی همدانی، ج ۱، ص ۳۸۶)
- به پدر و مادرش احترام بگذارد و با آنها خوش رفتار باشد. «وَ لَا يُلْجِئُ عِيَالَهُ إِلَى غَيْرِهِ» (کلینی، همان، ج ۲، ص ۵۷)

همه این ویژگی های برجسته و نیکو از کمالات زنان و مردان است و خوب است هنگام انتخاب همسر تا آنجا که ممکن است به آنها توجه کرد و همسری با این کمالات برگزید. [طوسی، ۱۳۸۹، ص ۱۶۹] اما از همه این ویژگی ها مهم تر، همان پنج ویژگی آغازین یعنی ایمان و دین داری، خوش خلقی و کفویت، خردمندی و اصالت خانوادگی است.

نتیجه گیری

کوچکترین واحد اجتماعی خانواده نام دارد که با ازدواج بین یک زن و مرد تشکیل می شود. ازدواج یک رابطه و تعهد بین زن و شوهر می باشد و هر فردی معیارهایی را برای پذیرش این امر خطیر در نظر دارد، بعضی از این معیارها، معیارهای مناسبی که باعث دوام زندگی گردد، نمی باشد و متأسفانه بعد از گذشت مدتی از تشکیل خانواده، پیامدهای آن که شامل اختلافات زناشویی و در نهایت طلاق است، نمایان می گردد.

باید برای گزینش همسر ملاک ها و معیارهای منطقی و درستی در دست داشته باشیم . از آنجا که دین اسلام به خانواده اهمیت بسیاری می دهد، در این میان معیارهای صحیح و مناسبی را معرفی نموده است که رعایت آنها تضمینی برای دوام زندگی و در نتیجه رستگار شدن همسران می گردد. بهترین ملاک ها در آیات و قرآن کریم در روایات معصومان(ع) بیان شده است توجه به آنها زمینه ساز ازدواجی سالم و هدفمند است.

پژوهش حاضر، معیارهای همسرگزینی در اسلام را بررسی کرده است و به این موارد رسیده است:

۱. دینداری
۲. حسن خلق
۳. کفویت
۴. خردمندی
۵. اصالت خانوادگی

منابع

- (۱) قرآن کریم
- (۲) ابن بابویه قمی (شیخ صدوق)، ابوجعفر محمد بن علی بن حسین، **من لایحضر الفقیه**، ج ۳ قم، انتشارات جامعه مدرسین، چاپ دوم، ۱۴۰۴ ه. ق.
- (۳) بستان، حسین، **خانواده در اسلام**، قم، ناشر پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ چهاردهم، ۱۴۰۰ ه. ش.
- (۴) بیستونی، محمد، **ازدواج از دیدگاه قرآن و سنت**، تهران، انتشارات بیان جوان، چاپ اول ۱۳۸۴ ه. ش.
- (۵) پسندیده، عباس، **رضایت زناشویی**، چاپ چهاردهم، قم، انتشارات موسسه انتشاراتی دارالحديث، ۱۴۰۱ ه. ش.
- (۶) حر عاملی (محدث عاملی)، محمد، **تفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه**، چاپ اول، قم، انتشارات آل البیت، ۱۴۰۹ ه. ق.
- (۷) طباطبایی، سید محمد حسین، **ترجمه تفسیر المیزان**، محمد باقر موسوی همدانی، چاپ سی و دوم، قم، انتشارات اسلامی، ۱۳۹۰ ه. ش.
- (۸) طبرسی، حسن، **مکارم الاخلاق**، قم، انتشارات رضی، چاپ چهارم، ۱۳۷۰
- (۹) طوسی، اسد الله، **سیره تربیتی و اخلاقی پیامبر و اهل بیت در خانه: همسران شایسته**، قم، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، چاپ اول، ۱۳۸۹ ه. ش.
- (۱۰) قائمی، علی، **تشکیل خانواده در اسلام**، تهران، انتشارات امیری، چاپ دهم، ۱۳۷۸ ه. ش.
- (۱۱) عباسی ولدی، محسن، **نیمه دیگرم، از من بودن تا ما شدن**، ۱۳۹۶، جلد ۱، قم، انتشارات آیین فطرت
- (۱۲) فیض کاشانی، مولی محسن، **محجة البیضاء**، محمد صادق عارف، جلد ۳، مشهد، بنیاد پژوهش های اسلامی، ۱۳۷۳-۱۳۷۹
- (۱۳) کلینی، محمد بن یعقوب، **اصول کافی**، چاپ چهارم، محل نشر ترجمه آیت الله کمره ای، انتشارات اسوه، سال ۱۳۷۹.
- (۱۴) متقی، علی بن حسام الدین، **کنز العمال فی سنن الأقوال و الأفعال**، لبنان، بیروت، انتشارات دار الکتب العلمیه ج ۱۶، ۱۴۱۹ ه. ق.
- (۱۵) مجلسی، محمد باقر، **بحار الانوار- ترجمه جلد ۶۸-۶۷**، سید ابوالحسن، موسوی همدانی، تهران، انتشارات کتابخانه مسجد ولی عصر، چاپ اول، بی تا.

- ۱۶) مظاهری، علی اکبر، **جوانان و انتخاب همسر**، قم، انتشارات پارسایان، چاپ ششم، ۱۳۷۶ ه.ش.
- ۱۷) مهری نژاد، سیدابوالقاسم، **مبانی ازدواج و تشکیل خانواده**، تهران، انتشارات آوای نور، چاپ سوم، ۱۳۹۳ ه.ش.

فهرست مقالات

- ۱) اسدی، سیدمصطفی، «ازدواج»، نشریه دائرة المعارف قرآن، شماره نشریه ۲، سال ۱۳۸۸ ه.ش.
- ۲) کچویی فرزانه؛ هوشیاری، جعفر؛ محمدیان، مرضیه؛ «پیش بینی رضایت زناشویی بر اساس خرد و صمیمیت زوجین نقش میانجی مرزهای زوجینی»، مطالعات اسلامی زنان و خانواده، دو فصلنامه علمی پژوهشی سال دهم، شماره ۱۹، پاییز و زمستان ۱۴۰۲ ه.ش.
- ۳) حسینی نیا، سید محمدرضا، «تفاوت‌های اخلاقی در ازدواج؛ آثار و پیامدهای آن از منظر قرآن و حدیث»، فصلنامه علمی - ترویجی در حوزه اخلاق، سال دهم، شماره ۳۷، پیاپی ۵۹، بهار ۱۳۹۹ ه.ش.
- ۴) رضایی خواه، نرجس، «معیارهای انتخاب همسر شایسته از دیدگاه اسلام»، جشنواره علامه حلی، ۱۳۹۸ ه.ش.
- ۵) حسین خانی نائینی، هادی، «معیارهای انتخاب همسر از دیدگاه اسلام»، اسلام و پژوهش‌های تربیتی، سال دوم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۸۹ ه.ش.
- ۶) سایت ویکی خمینی